

e-ISSN:2587-2168

Year: 2023
Vol: 9 Issue: 52
pp 1388-1399Article ID
71927
Arrival
19 August 2023
Published
31 December 2023**DOI NUMBER**<http://dx.doi.org/10.29278/ideas.71927>**How to Cite This Article**

Yılmaz, N. & Boyacıoğlu, E.Z. (2023). "Covid-19 Pandemisinin Dijitalleşme Yönü ve Kalkınmaya Etkileri", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (e-ISSN:2587-2168), Vol:9, Issue:52; pp: 1388-1399

International Journal of
Disciplines Economics &
Administrative Sciences
Studies is licensed under
a Creative Commons
Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.**Covid-19 Pandemisinin Dijitalleşme Yönü ve Kalkınmaya Etkileri *****Digitalization Aspect Of The Covid-19 Pandemic And Its Effects On Development**Nesibe Yılmaz¹ Ebru Zümrüt Boyacıoğlu² ¹ İktisat Bilim Uzmanı, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, Türkiye² Doç.Dr. Trakya Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü, Edirne, Türkiye**ÖZET**

Sağlık krizi olarak tüm dünyayı etkileyen Covid 19 pandemisi ekonomi, istihdam, eğitim, ticaret ve turizm gibi çeşitli sektörlerde köklü değişime sebep olmuştur. Pandeminin getirdiği değişimler ile toplumsal yaşam, bireylerin tüketim alışkanlıkları ve sosyal hayatı dönüşüme uğrayarak çevrimiçi ortama evrilmiş ve dijital çağa geçiş hızlanmıştır.

Çalışma kalkınma, dijitalleşme ve Covid-19 pandemisi konularını birlikte içeren literatürdeki araştırma eğilimlerini belirlemek amacı ile yapılmıştır. Çalışmanın amacı Covid-19 sürecinin sebep olduğu küresel zorluklar ile birlikte dünyada artan dijitalleşmenin oluşturduğu süreci kavramsal çerçevede ele alarak kalkınmaya etkisinin incelenmesidir. Sağlık, eğitim ve ekonomi odaklı çalışmalar İnsani Kalkınma Endeksi (HDI) referans kabul edilerek kalkınma açısından ele alınmıştır. Çalışmada "MAXQDA Analytics Pro 2022" paket programı kullanılarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile ikincil veriler kullanılmış ve bibliyometrik analiz ile çözümlenmiştir. Çalışmanın evrenini covid, dijitalleşme ve kalkınma konularını kapsayan 105 makale oluşturmaktadır. Örnekleme incelenen makaleler konularına göre kod alanlarına ayrıştırılarak kod haritaları ile görselleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; Covid 19 pandemisi eğitim, ekonomi ve sağlık sektörlerini çok ciddi düzeyde olumsuz etkilemesine rağmen kalkınma odaklı dijital dönüşümü yaygınlaştırdığı belirlenmiştir. Covid-19 pandemisinin toplumlar üzerinde olumsuz yansımaları yoğun olmakla birlikte krizin hızlandırdığı dijitalleşmenin kalkınmanın önemli bir unsuru haline geldiğini belirtmek mümkündür.

Bu çalışmanın, Covid-19 pandemisinin hızlandırdığı yeni normal düzende dijitalleşmenin seçili sektörler açısından kalkınmaya etkisini belirlemeye katkı sağlayacağı öngörülmüştür. Buna ilaveten Covid-19 pandemisini; dijital dönüşüm ve kalkınma konuları ile ilişkilendirerek literatürdeki güncel eğilimleri göstermek, gelişme gösteren araştırma alanlarını belirlemek ve gelecekteki çalışmalara dair öneriler sunmak açısından yol göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Covid-19, Dijitalleşme, Kalkınma, Pandemi, MAXQDA.**ABSTRACT**

The Covid-19 pandemic, which has began as a health crisis, has simultaneously led to profound changes in various sectors such as the economy, employment, education, trade, and tourism. The changes caused by pandemy have transformed individuals' consumption, lifestyles and social interactions, transitioning them to an online environment and to a digital age.

The study aims to determine the research trends in the literature that encompass digitization, development, and Covid-19 together. The objective of the study is to examine the impact of the increasing digitization worldwide, along with the global challenges brought about by the Covid-19 pandemic, on the economy, health, education sectors, and development within a conceptual framework. In this study, health, education, and economy-focused situations are approached from a development perspective, considering the Human Development Index (HDI) as a reference. The study utilizes secondary data obtained through document analysis using the "MAXQDA Analytics Pro 2022" software package, and it is analyzed through the bibliometric analysis method, which is one of the qualitative research methods. The study encompasses 105 articles that cover the topics of Covid, digitization, and development. The examined articles in the sample are categorized into code areas and visualized through code maps. According to the findings, it has been determined that the Covid-19 pandemic, despite significantly negative impacts on the education, economy, and health sectors, has affected to the widespread adoption of development-oriented digital transformation. Despite the negative impacts of the Covid-19 pandemic on economies, it is possible to state that digitalization, accelerated by the crisis, has become a significant component of development.

This study will contribute to determining the state of digitization in selected sectors in the new normal era accelerated by the Covid-19 pandemic. Additionally, it is expected to provide insights into the current status and trends in the literature related to the Covid-19 pandemic, digital transformation and development.

Key Words: Covid-19, Digitization, Development, Pandemic, MAXQDA.**1. GİRİŞ**

2019 yılının son ayında Çin'in Wuhan kentinde çıkan ve küresel sağlık krizi olarak nitelendirilen Covid-19 çok kısa bir zamanda tüm dünyada etkisini göstererek hızlı yayılım gerçekleştirmiş ve Dünya Sağlık Örgütü'nce (WHO) tarafından pandemi ilan edilmiştir. Bu küresel sağlık krizi yalnız sağlık alanında olumsuz etkilemekle kalmayıp sosyo-ekonomik alanda da etkisini olumsuz nitelikte göstermiştir. Covid-19 pandemisinin yarattığı şok, tüm dünyaya ekonomik bunalım olarak geri dönmüştür. Pandeminin tüm dünyada hızlı bir şekilde yayılması insanların işsizlik sorunları, birçok sektörde üretim kaybı, seyahat bağlantılarının kısıtlanması, iletişim ve ulaşım koridorlarının tıkanması ile, küresel ölçekte bir mücadelenin başlamasına sebep olmuştur. Bu sayede insanların kriz yönetimini sağlamayı öğrendiklerini ve yeni trendlerin gelişimini sağladıkları görülmektedir.

* IERFM2023 Kongresinde sunulan aynı başlıklı bildirinin gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş halidir.

Covid-19 ‘un sebep olduğu köklü değişimler ile bireyin alışkanlıkları, yaşam biçimleri ve sosyal hayatında kurduğu iletişimin, dönüşüme uğrayarak dijital ortama evrilmesi, yeni düzende dijital bir çağ ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte dijitalleşmenin günden güne artması yaşamımızda birçok faaliyeti dijital ortama taşımıştır. Geleneksel alışveriş alışkanlıkları yerini elektronik ticarete bırakması ile tüketicilerin dijital ortamda sınırsız alternatifler içinden talep ya da ihtiyaçlarına hızlı ve kolay ulaşmaları, tüketim davranışlarını da değiştirmektedir. Kısıtlamaların ve çevrimiçi politikalarının artması ile evde kalınan süre boyunca evlerde yaşam alanı dönüşmüş olup tüm aktivitelerin yapabileceği yaşam alanına dönmüştür. İnsanlar dışarıda aktif olarak yaptığı çoğu işlerini dijital teknoloji aracılığıyla sürdürmeye başlamıştır ve Covid-19 süreci, dijitalleşme alanında bireylere baş döndürücü şekilde fırsat sağlamıştır. Artık bireyler, uzaktan çalışma sistemini, inovasyona uyum sağlamayı, uzaktan eğitim sistemini, online alışverişi hayatlarına dahil ederek yeni normal süreci benimsemektedirler. Bu durum, hangi sektörde olursa olsun uluslararası işletmelerin rekabet ortamlarını oluşturarak, müşterilere ulaşmak için dijital teknolojilerden faydalanma ihtiyaçlarını doğurmaktadır. Dijitalleşmenin bu boylamda ekonomiye ve kalkınmaya yansması büyük önem taşımaktadır. Günümüzde yaşanan Covid-19 salgınının kalkınma üzerinde olumsuz etkisi olsa dahi yarattığı krizin fırsatı olan dijitalleşme kavramı, kalkınmanın en önemli faktörü haline gelmiştir.

Yeni normal düzende sektörel bazda görülen değişimler ekonomik kalkınmayı da etkilemektedir. Dijital ekonomi ile bilgi üretiminin entegrasyonu, ürün ve hizmetlerin sistematik olarak evrilmesiyle gelişim sağlamaktadır. Dijital dönüşümün yeni normal düzendeki etkisi birçok sektörde etkisini göstermiştir ve kalkınmaya da etki etmektedir. Bilginin toplumda sosyo-ekonomik fayda sağlaması, dijital teknolojilerin bu süreçte gelişimi ile mümkündür. Literatürde Covid-19 pandemisinin dijitalleşmeyi etkilediğine yönelik amprik çalışmalar mevcuttur.

Bu çalışmanın amacı pandemi sonrası hızlanan dijitalleşmenin kalkınmaya etkilerinin analizini yapmaktır. Çalışma kapsamında Covid-19 sürecinin sebep olduğu küresel zorluklar ile birlikte artan dijitalleşmenin yansmaları kavramsal çerçevede ele alınarak ekonomi, sağlık, eğitim gibi sektörler ve kalkınmaya etkisi incelenmiştir. Dijitalleşmenin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkisi, pandemi sürecinde enformasyon teknolojilerinin getirdiği olanakların süreçleri nasıl dönüştürdüğü ve dijitalleşme ile değişiminin yönü irdelenmiştir. Bununla birlikte, pandeminin sektörel bazdaki etkileri ve bu yeni düzende dijitalleşme teorik olarak ele alınmıştır. Pandemi öncesinde de gündemde olan dijitalleşmenin, pandemi sürecinde nasıl artış gösterdiği ve ekonomik süreçleri nasıl etkilediği, sektörler göre kalkınma üzerinden dijitalleşmenin olumlu/olumsuz etkileşimleri de çalışma kapsamında incelenmiştir.

Çalışmada belirtilen amaca ulaşabilmek için sosyal bilimlerde sıklıkla tercih edilen nitel araştırma desenlerinden bir olay ve bağlam arasındaki belirsizliği açığa çıkarmayı hedefleyen durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada pandemi döneminde dijitalleşme ve kalkınmanın ilişkisi betimsel içerik analizi ile ortaya konulması hedeflenmiştir. Analizde MAXQDA nitel analiz programı kullanılmıştır. MAXQDA, sistematik inceleme ve meta-analiz araştırmaları ile ilgili analizler için oldukça uygun bir programdır (Kuckartz ve Rädiker, 2021, 5). Google scholar ve web of science veri tabanlarından konu ile ilgili makaleler ayrıştırılmıştır. Çalışmaya toplamda 105 makale dahil edilmiş olup bu makaleler konularına göre 4 alana ayrılmıştır. Toplanan nitel veriler, MAXQDA Nitel Analiz programı ile betimsel ve ilişkiyel/içerik analizi ile görselleştirilmiştir.

Çalışma, Covid-19 döneminin dijital dönüşüm ve kalkınma konuları ile ilişkilendirilerek literatürdeki güncel durumu ve eğilimleri göstermek, araştırmacıları bilgilendirmek ve gelecekteki çalışmaların hangi alanlarda yapılabileceğine dair öneriler sunarak araştırmacılara ışık tutması açısından önem arz etmektedir.

2. PANDEMİYE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tarih boyunca dünya çapında birçok hastalık yaşamın kaçınılmaz bir parçası olmuştur. Hastalıklar, görüldüğü bölge üzerinde kimi zaman önemsiz görülse de kimi zaman üzerinde durulması gereken risk olarak görülmüştür. Bununla birlikte dilimize risk kavramının yerleşmesi hastalıklara karşı risk yönetimini de beraberinde getirmekle birlikte politika, sağlık, ekonomi, eğitim, turizm gibi pek çok alanda politikalar belirlenmiştir. Sağlık alanında oluşabilecek her türlü risk için sağlık yönetimi üzerinde politikalar uygulanabilmektedir (Eroğlu Sevinç, 2020). 1948 Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’ne göre sağlık kavramı “yalnız hastalık veya sakatlığın olmaması durumu değil, fiziksel, sosyal ve ruhsal refah durumu” olarak tanımlanmaktadır (DSÖ, 1986). Böylelikle hastalık kavramına bakıldığında bireysel ya da toplumsal olarak sağlığın yitirilmesi olgusunu taşırken, risk sonucu bir sağlık yönetimi durumu olarak da ifade edilmektedir. Bu bağlamda bireysel hastalıkların toplumu ilgilendirmesi durumunda halk sağlığı ele alınarak sağlık yönetimi politikalarıyla çözüm sağlanmaya çalışılmaktadır. (Eroğlu Sevinç, 2020).

Pandemi sözcüğü Eski Yunan dilinde “tüm” olarak “pan” ve “insanlar” olarak “demos” olarak bütünleşen “tüm insanları etkileyen” anlamında bir kavramdır. Pandemi diğer yandan direkt salgını ifade etmemektedir (Aslan R. , 2020). Salgın, epidemi sözcüğü ile tanımlanmaktadır. Epidemi, belli sınırlar içerisinde bir toplumda ya da bir grup insanda, bakterilerin vücuda girmesi ile enfeksiyonun oluşup yayılması şeklinde tanımlanırken, enfeksiyonun sınırları aşır başka alanlara yayılması ve tüm dünyayı etkisi altına alması pandemi olarak ifade edilmektedir (Develi H. , 2020). Sağlık krizinin pandemi olması DSÖ kararındadır. DSÖ’ye göre salgın hastalığın pandemi sayılabilmesi için; daha önce pandemi sayılabilecek türde bir hastalığa maruz kalınmaması, insanlara kolay bulaşabilir olması ve hastalığın sürekli yayılma özelliği bulunması gerekmektedir (Aslan R. , 2020).

2.1. Covid-19 Pandemisi

Coronavirus (Covid-19), il kez 1 Aralık 2019 tarihinde Çin’in Wuhan Eyaleti’nde solunum yolu şikayetleri ile karşılaşmış ve zatürreye dönüşerek ölümlerle sonuçlanabilen bulaşıcılık oranı fazla olan salgındır (Sağlık Bakanlığı, 2020). Covid-19’un bulaşıcılığının yüksek olmasından dolayı hızla önce bütün Çin’e, daha sonra tüm dünyaya yayılmıştır. Covid-19 vaka sayılarının ve neden olduğu ölümlerin hızla artmasıyla birlikte DSÖ tarafından 11 Mart 2020’de pandemi olarak ilan edilmiştir (Balcı & Çetin, 2020). Covid-19, salgının ilk çıktığı 2019 yılı ile “co” coronavirüs, “vi” virüs ve “d” disease yani hastalık için kullanılan kısaltmalardan oluşmuştur. Covid-19’un asıl bulaşmasının insandan insana olduğu ateş, kuru öksürük, nefes alma darlığı ve ileri durumlarda pnömoni, grip (influenza) benzeri semptomları gösterdiği bilinmektedir (Sülkü vd., 2021). Covid-19 insandan insana temas halindeyken damlacık yoluyla bulaşmaktadır. Bulaştırma süreleri kesin olmamakla birlikte 2 ile 14 gün arasında sürmektedir. SARS-COV-2 tanısı için solunum yolu örneği alınması tavsiye edilir. Bu örneklerin çok hızlı bir şekilde alınarak sonuç vermesi virüsün yayılımı için önemlidir (Aslan, 2020).

2.1.1. Covid-19 Pandemisinin Sektörel Etkileri

Pandemiler bireyi ve toplumu pekçok açıdan etkileyen ve bozulmalara neden olan sosyal bir sorun haline gelmektedir (Öndoğan & Öndoğan, 2021). Pandemi dönemlerinde yaşanan süreçte her alan değişime mecbur kalmıştır. Bu değişimin sonuçlarında yeni düzen ve geleceğe açılan kapılar insanlık için yeni bir sayfa niteliğinde olmuştur. Covid-19 pandemisinde olumsuz etkilenen birçok sektör olmuştur. Bunlar; turizm, perakende, ulaşım, hedef pazarı Asya pazarı olan firmalardır. Her alanda olduğu gibi sağlık eğitim ekonomi alanları da etkilenmiştir. Olumsuz etkilenmelerin sebepleri azalan talepler ve stokların artışı, ulaşım sebebiyle tedarikte sıkıntı, ekonomik sıkıntıların getirdiği sonuçlarla ödemelerin gecikmesi ve hukuksal işlem başlatılması gibi konulardır (Öndoğan & Öndoğan, 2021). Bulaş nedeniyle temastan kaçınarak yüz yüze ticaret alışkanlığı kısıtlanmıştır. Bundan dolayı Covid-19 salgını ile işletmeler hızla dijitalleşmeye dönmek zorunda kalmıştır (Güler, 2020).

Pandeminin yaşanmasıyla birlikte dünyanın maruz kaldığı çeşitli etkiler Türkiye’de de görülmüştür. Bunlardan ilki toplum sağlığını önemli ölçüde etkileyen psikososyal etkileri olmuştur. Kişilerde güvensizlik, gelecek kaygısı, sosyalleşmenin azalmasıyla yalnızlık korkusu ortaya çıkmıştır. Taylor (2019) “Pandeminin Psikolojisi” adlı kitabında, küresel ölçekteki salgınların beş önemli psikososyal duruma yol açtığını belirtmektedir:

- ✓ Salgının bulaşma ve ölüm riski olması nedeni ile insanların panik halinde alış-verişe yönelmesi, gıda ve temizlik malzemesi stoklamaya başlaması,
- ✓ Virüsün dünyaya yayılmasına neden olan toplumlara karşı dışlanma ve damgalama şeklinde ırkçı tutum ve davranışların sergilenmesi.
- ✓ Sağlık kaygısı ve bulaşma şüphesi ile gereksiz şekilde sağlık sisteminin meşgul edilmesi,
- ✓ Salgının nedeni ile zorunlu izolasyona, sosyal mesafeye, evde kalma gibi durumlara tahammül edememe ve yasaklara uymama davranışları.
- ✓ Salgınla ilgili gerçek ve doğru bilgilerin yanında asılsız iddialarda ve komplo teorilerinde bir artışın olmasıdır. Her salgında yaşandığı gibi dünyaya yayılan bu Covid-19 salgınından dolayı da bu durumlar ile karşılaşmıştır.

Sosyal medya kullanma, haber takip etme (her ne kadar insanları kaygıya ve strese yönlendirmesi gibi sonuçlarla karşılaşılrsa da güvenilir bilgilerin öğrenilmesi için önemli bir araçtır. Yakın ilişkilere olan bağlanma, hastalık belirtilerine olan şüpheleri, sağlığıyla ilgili kaygıları artmış ve kendisine dönerek daha iyi tanıma fırsatı bulmuştur. Bunu yanında kalabalık ortamda bulunma, toplu taşımayı kullanma gibi sağlığını riske atacak olan davranışları ciddi ölçüde azalmıştır (Karataş, 2020). Pandemi sürecinde yapılan sokağa çıkma yasağı ilk

aşamada 65 yaş üstü vatandaşlara uygulanmıştır. Bu yaşlıların toplumdan daha fazla dışlanmasına, yalnız hissetme ve hayat temposuna ayak uydurmasına engel olmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

Ülkemizde vakaların çokluğundan dolayı 30 büyükşehir ve bazı illerde şehirlerarası giriş çıkışlar bir süreliğine kapatılmış daha sonra da tüm ülke için sokağa çıkma yasağı kararı getirilmiştir (Üstün & Özçiftçi, 2020). Türkiye sınırlarını kapatarak başka ülkelerden turist almadığı için turizm sektörü sekteye uğramıştır. Ekonomik açıdan birçok ülke gibi sıkıntıya girerek lojistik, havacılık, turizm gibi sektörler zorluk yaşamaktadırlar. Çalışan kitlenin işe gidememesi sonucunda imkân sağlandığı kadarıyla evden çalışmaya olanak sağlayan iş grupları home-office sistemine geçiş yapmıştır. Bu da sistemin ve çalışanların işlevselliği üzerine sorunlar yaratabilmektedir (Üstün ve Çiftçi, 2020).

2.2. Dijitalleşme Ve Dijitalleşmenin Önemi

Günümüzde yaşanan teknolojik değişim “dijital” kelimesi ile anlamlandırılmaktadır. Dijital kavramı ekonomik, politik ve kültürel açıdan köklü bir değişimi ifade eder. Sanayi toplumundan kopup yeni ve modern toplumun geçtiği yeni bir süreci tarif etmek için kullanıldığını göstermek gerekir. Dijital kavramının belli bir süreç ve değişimi dahilinde dijitalleşmeye evrilip bilginin herhangi bir mekâna bağlı olmadan basit ve hızlı bir şekilde sunulması ve ulaşılması bu süreci radikal ve hızlı bir dönüşüm olarak ifade etmektedir. Bu hız her aşamada bütün geleneksel mekanizmaları dönüştüren bir süreçtir (Lupton, 2014).

Özellikle Dördüncü Sanayi Devriminden sonra geleneksel üretim mekanizmaları teknoloji sayesinde dijital bir dönüşüme evrilmiştir. Dijitalleşme kavramı bilgiyi üreten, işleyen, paylaşan ve aktaran dijital teknolojinin büyük ölçüde yayılması ve benimsenmesiyle ortaya çıkan kaçınılmaz bir dönüşümdür. Bu dönüşüm ile yenilik hayatın tüm alanında yer almaktadır. Bu süreç içinde dijitalleşme alanında kullanılan çok sayıda teknoloji bulunmaktadır. Telekomünikasyon sistemleri, bilgisayar ve enformasyon teknolojileri, yazılım alanları, artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik, nesnelerin interneti, yapay zeka, big data, siber güvenlik, bulut, e-ticaret, sosyal ağlar, bloglar, portallar vb. gibi birçok alanda dönüşüm gerçekleşmektedir (Castells, 2008). Bir başka tanımlamaya göre dijitalleşme; “sosyal yaşamın pekçok alanında dijital iletişim ve medya altyapıları içinde yeniden yapılandırılma biçimi olarak adlandırılmaktadır” (Brennen & Kreiss, 2016). Gartner, Inc.’e göre de dijitalleşme “iş operasyonlarını dönüştürmek için dijital teknolojiler ve bilgi kullanma sürecidir (Inc, 2018)” şeklinde belirtilmektedir. Söyleyiş olarak birbirlerine benzer olan dijitalleşme ve dijital dönüşüm kavramları, kelime kökleri ne kadar aynı da olsa anlamlarının farklılıkları göz ardı edilmemelidir.

2.3. Pandemi Süreci Ve Dijitalleşme

Dijitalleşme kavramı toplumsal olarak ortaya çıkardığı sonuçlar bakımından her geçen gün hayatımızda önemli bir rol alan ve üzerinde durulan bir konudur. Kolay ve hızlı bir yoldan etkileşim kurmanın ihtiyaç haline geldiği bu dönemde toplumsal alanda algıları da değiştirmektedir. Edinilen eski alışkanlıkları değiştirmek zorunda kalınan Covid-19 pandemi sürecinde bireylerin birçok alanda önceki dönemlere nazaran daha dikkatli olması gerektiğine zorlar. Teknolojinin bize sunduğu imkanlar edindiğimiz yeni alışkanlıklarımızı dijitalleştirebilmeye ve hızlı bir şekilde uyum sağlamaya olanak sağlamaktadır.

Dünyanın değiştiği yerde yeni fonksiyonların, yeni taleplerin dünya ticaret dengesinde etkileri olacağı kaçınılmazdır. Bu dönemde şirketler açısından da değer üretmenin karşılığında ticari bir beklentinin olmasıyla teknolojinin bir araç olarak kullanılması doğru orantılıdır. İş yaşamındaki yerinin ve öneminin artması özellikle bu dönemde gözle görülmektedir. Platon’un “İhtiyaç icadın anasıdır.” sözüne bu Covid-19 döneminde dijitalleşme konusu güzel bir örnektir. Dünya, günümüze kadar pek çok kriz, savaş ve salgınlardan etkilenmiştir ancak bugün yaşadığımız, geçmişte yaşadığımız sosyo-ekonomik her çeşit krize nazaran farklıdır. Küresel boyutta yaşamış olduğumuz Covid-19 pandemisi ile internet kullanımının artması, dijitalleşmenin anlamını da yaşadığımız zorlukları ele alarak görmek mümkündür (Öz, Celayir, & Onursal, 2020). Birçok sektörde hizmet faaliyetlerinde kullanılan, istihdamı artıran, çeşitli meslek dallarını meydana getiren, hayat standartlarını iyileştiren, güvenli birçok teknolojik gelişmeler, küresel ekonominin yüzde %50’ sini etkilemektedir. Örneğin pandemi döneminde eğitimde istenilen bilginin daha çok insana daha kolay erişebilmesi, uzaktan eğitim ile sosyal mesafeye uygun öğretim sunulması dijital çözümleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık sektöründe çeşitli dallarda teknolojik görsel muayene yolları, uzaktan tıbbi sağlık hizmetleri gibi faaliyetler de daha hızlı tanı konulup hastanın iyileşmesi hedeflenmektedir. Bu dönemde perakende sektöründe tedarik zincirlerinin gelişmesi ve teslimatın hızlanmasına destek olan çevrimiçi platformlar tüketicilere, erişim kolaylığı sağlamaktadır (McKinsey & Company., 2020).

Dijitalleşme kapsamında pandemi döneminde iş yeri ortamlarının da sosyal mesafe adı altında esnetilmektedir. “Uzaktan çalışma” tercih üzerine olan bir kavramdır fakat bu dönemde tercih olmaktan öte zorunluluk haline

gelmiştir. Teknolojik alt yapıları sağlamış olan şirketler uzaktan çalışma ile çalışanları için sanal çalışma olanakları yaratmaktadır. Şirketlerin bu çalışma ile ilgili yapmış oldukları yatırımların şirket içi kriz yönetimini başarılı bir şekilde yönettiklerini göstermiştir.

Dünya değişim ve dönüşüm ile devamlılığını sürdürmeye devam etmektedir. İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için iç ve dış faktörlerinde ortaya çıkan varyasyonlara uyum sağlaması gerekmektedir. Aynı şekilde insanlar gibi işletmelerin de devamlılığını sağlayabilmesi önem arz etmektedir. Aksi takdirde uyum sağlayamaması halinde doğabilecek sıkıntılarla karşılaşmaları gibi olası risklere müdahale etme durumunda müşterilerle iletişim kurma metotlarını değiştirmeye yönelmişlerdir (Akyazı, 2018). İnternet kullanımının yaygınlaşması ve teknolojinin hızlı gelişmesi ticari faaliyetlerde dönüşüme sebep olmuştur. Bu dönüşüm, geleneksel alışverişlerin şeklini değiştirerek üreticilerin pek çok alanda faaliyetlerinin çeşitliliğini göstermelerine ve yenilikçi bir bakış açılarını geliştirmelerine fırsat sunmuştur (Yılmaz, 2010).

Günümüzde teknolojik gelişmeler dijitalizasyon kapsamında dünya piyasasını evrensel hale getirmiştir. E-ticaret denilen ve gelişmekte olan ticaret şekli ile birlikte birçok alanda ticaret elektronik ortama geçmiş ve bu dönüşüm kısa sürede birçok sektörde gelişim sağlanmıştır (Abdüselam vd., 2016). Peki nedir bu e-ticaret? E-ticaret, her geçen gün değişim göstererek gelişen bir ticaret şekli olduğundan bu konu ile ilgili birçok kaynaktan farklı tanımlar yapılmaktadır: OECD'ye göre e-ticaret; teknolojinin hız kazanması sonucunda bilgisayar ağları ile mal ve hizmetlerin (siparişlerin) alışverişinin gerçekleşmesi amacıyla tasarlanmış, alış ve satış işlemidir (OECD, 2013).

Elektronik Ticaret Rehberi'ne (2006) göre ise, bilgisayar ağları aracılığıyla, e-ticaret süreçlerine bakılarak bir ürünün üretilmesi, tüketiciye tanıtılması, ticari işlemlerinin internet yoluyla ödenmesi olarak tanımlanır (Elektronik Ticaret Rehberi, 2006). WTO; e-ticareti "mal ve hizmetlerin elektronik unsurlarla üretimi, dağıtımı, pazarlanması, satışı veya teslimi" şeklinde açıklamaktadır. Bu işlem ekonomik birimler, bireyler, devlet ve diğer kamu veya özel işletmeler arasında çeşitlilik gösterebilir (WTO, 1998).

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Yöntem; akademik bir çalışmanın önemli bir kısmıdır (Berg & Lune,2019). Bu çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, çeşitli veri analiz yöntemlerinin uygulandığı, bakış açıların ve algıların farklı yorumlanarak bütüncül olarak ortaya koyulması gibi nitel bir sürecin oluşturulduğu analiz biçimidir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 41). Nitel çalışmalarda amaç algıyı ortaya koymaktır (Tekindal & Arsu, 2020, s. 153- 182). Nitel araştırma yöntemi kullanılarak oluşturulan bu araştırma; pandemi döneminde oluşan krizin dijitalleşme yoluyla çözülmesini bu süreçte doğan fırsatların dijital yöntemlerle değerlendirilerek birçok sektör için önem taşımaktadır. Belirlenen konunun tematik çerçevesine göre verilerin analizinin yapılacağı, yapılan analizlerin bulgularının yorumlanacağı betimsel analiz yönteminin adımları olarak belirlenmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Çalışmanın amacını belirlemek için ortaya konulan verilerin tesadüfi olarak bir araya getirilmediği de yöntemde belirtilmektedir (Berg & Lune , 2019, s. 67).

Çalışmada; Türkiye'de ve dünyada pandemi döneminde hızlanan dijitalleşme ve dijitalleşen yeni düzenin kalkınmaya sektörel bazda etkilerini gösterebilmek amacıyla pandemi döneminden itibaren kalkınma, sağlık, Covid-19, dijitalleşme konularında yayımlanan makalelerin bibliyometrik analiz yöntemine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bibliyometrik analiz yöntemi; belirlenen konu nezdinde veya uygulamalı, bilimsel çalışmaların incelenmesinde önemli bir konumdadır (Ellegaard & Wallin, 2015). Bibliyometrik analizler, yapılan çalışmaların değerlendirilmesi ve bilgi edinilmesi amacıyla edinilen bibliyografik veri tabanlarını veya kaynak belgelerin ikincil kullanımını temsil etmektedir (Hood & Wilson, 2003).

3.1. Evren Ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Tübitak Ulakbim tarafından Türkiye'deki akademik ve hakemli dergilerin elektronik yayımını sağlayan Dergipark, Google Scholar ve Web of Science veri tabanlarında yayınlanmış kalkınma, Covid-19 ve dijitalleşme anahtar kelimelerini kapsayan çevrimiçi çalışmalar oluşturmaktadır. Çalışmada nitel çalışmalarda yaygın olarak kullanılan amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Patton (1987)' e göre amaçlı örnekleme yöntemi; araştırılan konunun derinlemesine incelenerek konu ile ilgili olayların detaylı bir şekilde açıklanması hedeflenen nitel araştırma yöntemlerinin en çok tercih edilen tekniğidir. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme yönteminden faydalanılmıştır. Ölçüt örneklemede, daha öncesinde belirlenen ölçüt olarak sayılabilecek verilerin konu üzerinde çalışılması hedeflenmektedir. Konu üzerinde ölçütler çalışmayı yapan tarafından belirlenmektedir ya da önceden yapılan çalışma da ölçüt olarak kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi ile Covid-19 süreci ve sonrası olmak üzere konu ile ilgili toplam 105 makale çalışmanın evrenini oluşturmaktadır.

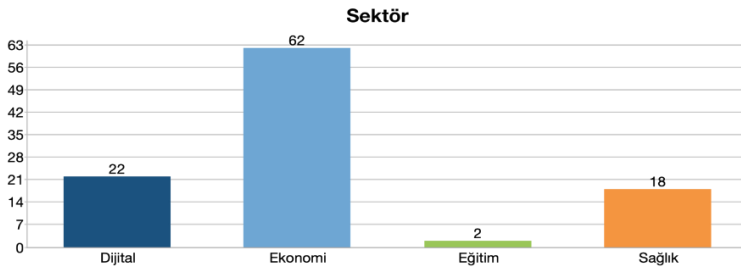
3.2. Verilerin Analizi

Çalışmada MAXQDA Analytics Pro 2022 nitel veri analiz programı kullanılarak “betimsel içerik analizi” yapılmıştır. Betimsel içerik analizi ile; belirlenmiş bir konu üzerinde, birbirinden bağımsız olarak tüm nicel ya da nitel çalışmalar incelenerek konu üzerindeki genel çıkarımlar yapıp söz konusu çalışma üzerinde araştırmacıya genel çıkarımlara ilişkin fikir sağlanmaktadır (Ültay, Akyurt, & Ültay, 2021, s. 190). Strauss & Corbin (1990) çalışmada analiz süreçlerini betimsel analiz ve içerik analizi olarak ikiye ayırmıştır. Betimsel analiz ile içeriğin incelenerek değerlendirilmesi kolaylaşmaktadır. Bu konu dahilinde ilk olarak çalışma içinde ele alınan konular saptanmıştır. Bu konular ile ilgili oluşturulan çalışmalar bilgisayar ortamına aktarılarak analiz için uygunluğu test edilmiştir. Elde edilen verilerin analizlerinin şematiği oluşturularak kod listeleri hazırlanmıştır. Veriler bu düzenlemeye göre anlamlı bir şekilde kodlanarak kendi içlerinde kategorize edilmiştir. Bu çalışma kapsamındaki konu dahilinde oluşturulan kodlar sınıflandırılarak incelenmiş ve kodlar arasında bağlantı oluşturulmuştur. Veriler arasında kodlar değerlendirilerek ortak yönler saptanmış, bu kodların yüzde, grafiksel gösterimleri belirtilmiştir.

Nitel araştırmaların değerlendirilmesinde çıkarılan sonuçların güvenilir olması önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. (McMillan, 2000) Nitel araştırmalarda “geçerlilik” kavramı araştırmanın doğruluğunu göstermektedir. “Güvenirlilik” kavramı ise araştırmanın tekrar edilerek başka araştırmacılar için kullanılması ile ilgilidir. Araştırmacı çalışmada yansız olduğunu ve araştırma verilerinden çıkan sonuçlarda bir rapor dahilinde araştırmasını sunduğu konusunda okuyucuyu ikna etmelidir. Araştırma konusu dahilinde verilerin incelenip sunulması, bu araştırmanın raporlanması nitel araştırma yönteminde geçerliliğinin önemli bir parçasıdır. Okuyucular araştırma konusunu inceleme sırasında konu nezdinde ders çıkarabilmeleri nitel araştırmanın genellenebilir özellikte olduğunu göstermektedir. Bu da güvenirlilik kavramı açısından ele alınmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu doğrultuda, bu çalışma içerisinde geçerlik ve güvenilir kavramları önem arz etmektedir. Bu yüzden nitel araştırma analizleri alanında bilgi birikimi olan, tecrübeli bir analizcinin görüşleri alınmıştır. Kodlamaların tutarlılığının incelenmesi amacıyla kodlar kontrol edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Bulguları

Örnekleme belirlenen 105 çalışma MAXQDA Nitel Araştırma Programı ile sistematik olarak kodlanmış ve çözümlenmiştir. Çalışmada yer alan ifadeler kodlanırken konu ile ilgili her kavram için kelime, cümle ve paragraflar ayrı ayrı ele alınmış, araştırmaya uygun kategoriler oluşturulmuş ve temalar belirlenmiştir. Araştırmanın konusuna açıklık getirmesi adına analiz edilen çalışmalardan elde edilen bulgular Şekil 1’de sunulmuştur. Çalışmaya toplamda 105 makale dahil edilmiştir. Bu makaleler konularına göre 4 alana ayrılmıştır.

Şekil 1. Makalelerin Alanlarına Göre Dağılımı

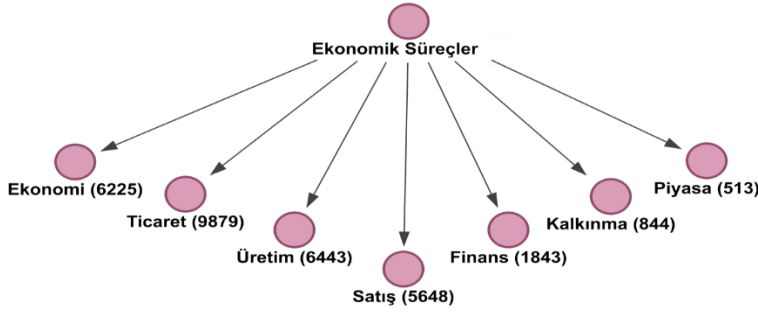
Buna göre makalelerin 22’si dijitalleşme alanından, 62’si ekonomi alanından, 2’si eğitim, 18’i ise sağlık alanından seçilmiştir.

Şekil 2. Temalar Gösterimi

Şekil 2’deki Temalar Gösteriminde incelenen çalışmalar 7 tema altında toplanmıştır. Bunlar; reklam/pazarlama, ilişki, sağlık, toplum, eğitim-öğretim, dijitalleşme, ekonomik süreçlerdir.

Araştırma kapsamında ele alınan tema olan “Ekonomik Süreçler” temasına ait 7 kod oluşturulmuştur. Bunlar; kalkınma, üretim, satış, piyasa, ticaret, finans, ekonomidir. Konuyla ilgili makalelerde genellikle Şekil 3 de belirtilen konular ele alınmıştır:

Şekil 3. Ekonomik Süreçler Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Ekonomik süreçler temasında ticaret kodu ile ilgili yoğun olarak bahsedilmiştir. Ticaret kodunda banka, ticari, ticaret, satış, satıcı, satım, satmak, şirket, mali, maliye, ödenek, ödeme, firma, yatırım, endüstri, iş, işsiz, ihracat, ithalat, işyeri, işgücü, borsa, fabrika, kooperatif, hisse gibi kelimeler yer almaktadır. Ekonomik süreçler temasında sıkça yer verilen bir diğer kod üretim olmuştur. Üretim kodunda üretim, tüketim, üretici, tüketici, ürün, hammadde gibi kelimeler yer almaktadır. Ekonomik süreçler temasında sıkça yer verilen bir diğer kod ekonomi olmuştur. Ekonomi kodunda ekonomi, ekonometrik, sermaye, dolar, Euro, avro, fiyat, bütçe, kapitalizm, makroekonomi, birikim, gibi kelimeler yer almaktadır.

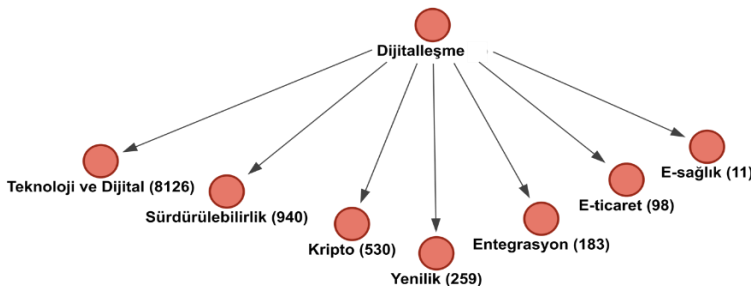
Ekonomik süreçler temasında ayrıca satış kodundan bahsedilmiştir. Satış kodunda alışveriş, market, müşteri, ücret, perakende, kredi, fiyat, gider, kazanç, iflas ve türevi kelimeler yer almaktadır. Ekonomik süreçler temasında sıkça yer verilen bir diğer kod finans olmuştur. Finans kodunda finans, iktisat, muhasebe, vergi, enflasyon gibi kelimeler yer almaktadır. Ekonomik süreçler temasında ayrıca kalkınma kodundan bahsedilmiştir. Kalkınma kodunda kalkınma ve türevi kelimeler yer almaktadır. Ekonomik süreçler temasında ayrıca piyasa kodundan bahsedilmiştir. Piyasa kodunda piyasa ve türevi kelimeler yer almaktadır.

Tablo 1. Makalelerin Alanlarına Göre Ekonomik Süreçler

	Dijital	Eğitim	Ekonomi	Sağlık	Toplam
Ekonomik Süreçler					
Ticaret	22	2	61	17	102
Üretim	18	2	59	17	96
Ekonomi	22	2	59	17	100
Satış	22	2	61	16	101
Finans	12	2	50	12	76
Kalkınma	6	2	29	7	44
Piyasa	7	1	40	9	57
Σ TOPLAM	109	13	359	95	576
# N= Belgeler/Konuşmacılar	22 (21,2%)	2 (1,9%)	62 (59,6%)	18 (17,3%)	104 (100,0%)

Ekonomik süreçler teması makalelerin alanlarına göre incelenmiştir. Buna göre dijital konulu makalelerde ticaret, ekonomi, satış kodları öne çıkarken; eğitim konulu makalelerde ticaret, üretim, ekonomi, satış, finans, kalkınma kodları; ekonomi konulu makalelerde ticaret ve satış kodları; sağlık konulu makalelerde ise ticaret, üretim, ekonomi kodları öne çıkmaktadır. Sektörel olarak bakıldığında ekonomi alanında diğer alanlara göre toplam 359 makale ile daha fazla makale alanları yer aldığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında ele alınan diğer tema olan “Dijitalleşme” temasına ait 8 kod oluşturulmuştur. Bunlar; sürdürülebilirlik, e-ticaret, kripto, entegrasyon, e-sağlık, online eğitim, yenilik temalarıdır.

Şekil 4. Dijitalleşme Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

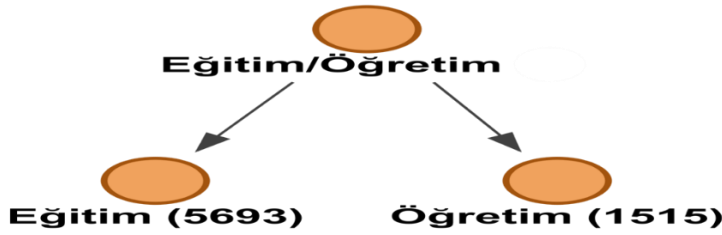
Şekil 4’te Dijitalleşme temasında yer alan teknoloji ve dijital kodu ile ilgili yoğun olarak bahsedilmiştir. Teknoloji ve dijital kodunda dijital, teknoloji, bilişim, Google, enformasyon, siber gibi kelimeler yer almaktadır. Bunun devamında ayrıca sürdürülebilirlik kodundan bahsedilirken içeriğinde sürdürülebilirlik ve türevi kelimeler yer almaktadır. Temada ayrıca kripto kodundan bahsedilirken içeriğinde kripto, chain, blockchain, blokzincir, bitcoin ve türevi kelimeler yer almaktadır. Dijitalleşme temasında sıkça yer verilen bir diğer kod yenilik olmuştur. Yenilik kodunda inovasyon ve türevi kelimeler yer almaktadır. Bununla birlikte sıkça yer verilen bir diğer kod entegrasyon olmuştur. Entegrasyon kodunda entegrasyon, entegre gibi kelimeler yer almaktadır. Bu kodların kullanımından daha az kullanılan bir diğer kod e-ticarettir. E-ticaret kodunda e-issn, e-ithalat, e-ihracat, e-ticaret, e-commerce, e-ödeme, e-pazarlama gibi kelimeler yer almaktadır. Son olarak en az bahsedilen kod e-sağlık olmuştur. İçeriğinde e-sağlık ve türevi kelimeler yer almaktadır.

Tablo 2. Makalelerin Alanlarına Göre Dijitalleşme

	Dijital	Eğitim	Ekonomi	Sağlık	Toplam
✓ Dijitalleşme					
• Teknoloji ve Dijital	22	2	58	17	99
• Sürdürülebilirlik	12	2	37	11	62
• Kripto	5		21	4	30
• Yenilik	7	1	27	4	39
• Entegrasyon	10	1	27	9	47
• E-ticaret			15		15
• E-sağlık	2			2	4
Σ TOPLAM	58	6	185	47	296
# N= Belgeler/Konuşmacılar	22 (21,2%)	2 (1,9%)	62 (59,6%)	18 (17,3%)	104 (100,0%)

Dijitalleşme teması makalelerin alanlarına göre incelenmiştir. Buna göre tüm konularda teknoloji ve dijital, sürdürülebilirlik kodları üzerine yoğunlaşmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen “Eğitim” temasına ait 2 kod oluşturulmuştur. Bunlar; eğitim ve öğretimdir.

Şekil 5. Eğitim-Öğretim Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

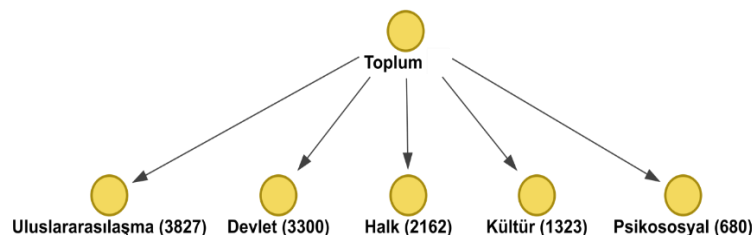
Eğitim-Öğretim temasında eğitim kodundan yoğun olarak bahsedilmiştir. Eğitim kodunda eğitim, eğitici, üniversite, öğrenci, çalışmak, akademi, öğrenmek gibi kelimeler yer almaktadır. Eğitim-Öğretim temasında sıkça yer verilen bir diğer kod öğretim olmuştur. Öğretim kodunda bilgi, öğretim, öğretme, öğretici, etik, entelektüel gibi kelimeler yer almaktadır.

Tablo 3. Makalelerin Alanlarına Göre Eğitim-Öğretim

	Dijital	Eğitim	Ekonomi	Sağlık	Toplam
✓ Eğitim/Öğretim					
• Eğitim	22	2	58	18	100
• Öğretim	21	2	53	17	93
Σ TOPLAM	43	4	111	35	193
# N= Belgeler/Konuşmacılar	22 (21,2%)	2 (1,9%)	62 (59,6%)	18 (17,3%)	104 (100,0%)

Eğitim-Öğretim teması makalelerin alanlarına göre incelenmiştir. Buna göre dijital konulu makalelerde eğitim kodu; eğitim konulu makalelerde hem eğitim hem öğretim kodları; ekonomi konulu makalelerde eğitim kodu; sağlık konulu makalelerde ise eğitim kodu öne çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında ele alınan “Toplum” temasına ait 5 kod oluşturulmuştur. Bunlar; eğitim ve öğretimdir.

Şekil 6. Toplum Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

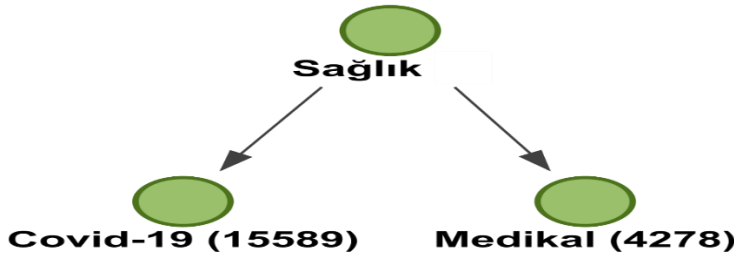
Toplum temasında uluslararasılaşma kodundan yoğun olarak bahsedilmiştir. Uluslararasılaşma kodunda küresel, uluslararası, uluslararasılaşma, global ve türevi kelimeler yer almaktadır. Toplum temasında ayrıca devlet kodundan bahsedilmiştir. Devlet kodunda politika, politikacı, devlet, hükümet, diplomasi, diplomat, demokratik, demokrasi, iktidar gibi kelimeler yer almaktadır. Sıkça yer verilen bir diğer kod halk olmuştur. Halk kodunda kamu, halk, kamuoyu kelimeleri yer almaktadır. Bir diğer kod kültür olmuştur. Kültür kodunda kültür, ayırım gibi kelimeler yer almaktadır. Ayrıca psikososyal kodundan bahsedilmiştir. Psikososyal kodunda psikoloji, psikiyatri, psikososyal, sosyoekonomik, sosyodemografik ve türevi kelimeler yer almaktadır.

Tablo 4 . Makalelerin Alanlarına Göre Toplum

	Dijital	Eğitim	Ekonomi	Sağlık	Toplam
Toplum					
Uluslararasılaşma	21	2	59	17	99
Devlet	22	2	56	17	97
Halk	19	2	53	17	91
Kültür	17	2	45	11	75
Psikososyal	13	1	34	12	60
∑ TOPLAM	92	9	247	74	422
# N= Belgeler/Konuşmacılar	22 (21,2%)	2 (1,9%)	62 (59,6%)	18 (17,3%)	104 (100,0%)

Toplum teması makalelerin alanlarına göre incelenmiştir. Buna göre dijital konulu makalelerde devlet, uluslararasılaşma kodları; eğitim konulu makalelerde tüm kodlar; ekonomi konulu makalelerde uluslararasılaşma, devlet kodları; sağlık konulu makalelerde ise uluslararasılaşma, devlet, halk kodları öne çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen “Sağlık” temasına ait 2 kod oluşturulmuştur. Bunlar; covid-19 ve medikaldir.

Şekil 7. Sağlık Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Sağlık temasında Covid-19 konusundan yoğun olarak bahsedilmiştir. Covid-19 kodunda korona, covid, koronavirüs, pandemi, virüs, enfeksiyon, bulaş, aşı, epidemi, immün, influenza, antiviral, antikor, antijen gibi kelimeler yer almaktadır. Sağlık temasında sıkça yer verilen bir diğer kod medikal olmuştur. Medikal kodunda hasta, sağlık, ilaç, medikal, hekim, cerrahi, biyolojik, hemşire, kalp, hijyen gibi kelimeler yer almaktadır.

Tablo 5. Makalelerin Alanlarına Göre Sağlık

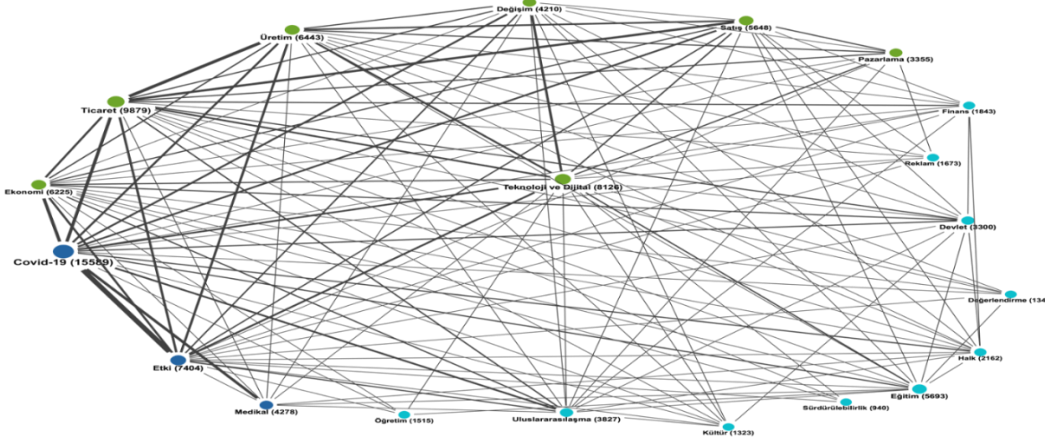
	Dijital	Eğitim	Ekonomi	Sağlık	Toplam
Sağlık					
Covid-19	21	2	58	18	99
Medikal	19	2	53	18	92
∑ TOPLAM	40	4	111	36	191
# N= Belgeler/Konuşmacılar	22 (21,2%)	2 (1,9%)	62 (59,6%)	18 (17,3%)	104 (100,0%)

Sağlık teması makalelerin alanlarına göre incelenmiştir. Buna göre dijital konulu makalelerde covid-19 kodu; eğitim konulu makalelerde tüm kodlar; ekonomi konulu makalelerde covid-19 kodu; sağlık konulu makalelerde ise tüm kodlar öne çıkmaktadır.

Şekil 8. Kod Bulutu

Şekil 8 'de çalışmalarda kullanılan ifadelerinin yoğunluğa göre Kod Bulutu oluşturulmuştur. İfadelerin yoğunluğuna göre dağılımı oluşturulurken ifadelerin metin içindeki tekrarlanma sayısı dikkate alınmıştır. Kod bulutunda en az 5 kez tekrarlanmış ifadeler yer almaktadır. Daha büyük puntolu olarak gösterilen kodlar daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri göstermekte, daha küçük puntolu olan ifadeler, kodların daha az yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir. Kelime analizi sonucunda pandemi ile en çok ilişkilendirilen kelimelerin Covid-19, Sürdürülebilirlik, teknoloji, dijitalleşme, değişim olduğu görülmektedir.

Şekil 9. Kod Haritası

Çalışmalarda sıkça bahsedilen kodlar Şekil 9'da gösterilmiştir. Harita, kodlar arasındaki ilişkiyi ve hangi kodların sıklıkla birlikte kullanıldığını belirtmektedir. Çizgi kalınlıkları, birlikte daha sık bahsedilen kodların ilişkisini yansıtmaktadır. Buna göre Covid-19 odaklı çalışmalarda, ekonomi, ticaret, üretim, değişim, satış, pazarlama, finans, teknoloji, dijital, reklam, devlet, değerlendirme, halk, eğitim, kültür, uluslararasılaşma, öğretim, medikal ve etki kodlarından da bahsetmişlerdir. Kod Haritasına göre en sıklıkla birlikte ele alınan konular Covid 19, ekonomi, ticaret, üretim ve etki konularıdır.

3. SONUÇ

Covid-19 pandemi süreci büyük bir sağlık krizi olarak tarihe geçmiştir. Bu süreçte yaşanan olumsuzluklar küresel ölçekte köklü değişimlerin bir parçası olmuş ve birçok sektörde dijital dönüşüm yaşanarak yeni normal düzenin hakimiyeti kurulmuştur. Dijital dönüşümün inovatif gelişimi, teknoloji ile ilişkilendirilmiş olup pandemi döneminde analitik teknolojilere olan talepler kısa zamanda artmıştır. Bu doğrultuda yapay zekanın ivme kazanması ile kolaylaşan yaşam biçimleri ile dijital dönüşüm kavramı benimsenmiştir.

Bu çalışma dijitalleşme, kalkınma ve Covid-19 konularını birlikte içeren literatürdeki araştırma eğilimlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada Covid-19 sürecinin sebep olduğu küresel zorluklar ile dünya üzerinde artan dijitalleşmenin oluşturduğu fırsatlar kavramsal çerçevede ele alınarak ekonomi, sağlık, eğitim gibi sektörler ve kalkınmaya etkisi incelenmiştir. Çalışmada "MAXQDA Analytics Pro 2022" nitel analiz programı aracılığıyla doküman incelemesi ile elde edilen ikincil veriler kullanılmıştır ve nitel araştırma yöntemlerinden bibliyometrik analiz yapılmıştır. Çalışmaya toplamda 105 makale dahil edilmiş olup bu makaleler konularına ayrılmıştır. Analize dijitalleşme, ekonomi, sağlık ve eğitim sektörleri dahil edilmiştir. Bu sektörlerin pandemi döneminde dijital dönüşümle nasıl etkilendiği ve kalkınmaya etkileri görülmektedir. Pandemi sonrası dönem için bireylerin yeni normal düzeni hızlı bir şekilde benimsedikleri, toplumsal açıdan ekonomik sektörler negatif yönde etkilenip daralma göstermesine dijital dönüşümün yaşam biçimlerine kolaylık sağlaması söz konusudur.

Eğitim sisteminin uzaktan eğitime geçilmesi, sağlıkta dijital yapılanmanın sağlanması, alışverişlerin e-ticaret düzeninde hız kazanması, işletmelerin en baştan yapılanma getirerek uzaktan çalışma sistemine geçip dijitalle uyumlu hale gelmesi yeni alışkanlıkların ve düzenin dönüşerek yeni bir dijital yaşam biçimi bireylere sunulmuştur. Covid-19 sürecinde dijital dönüşüm ile yüz yüze olan iletişim biçimi online görüşmelere evrilerek sanal ortamlarda temas olmadan gerçekleşmiştir.

Covid-19, küresel pazarda üretici için ne kadar çok değişim gerektirdiyse, tüketici için de dönüşümü zorunlu kılmıştır. Tüketici davranışlarının değişmesi dijital alışverişte satın alma alışkanlıklarını çeşitlendirmekte, geleneksel ticaretten elektronik ticarete dönüşerek dijital ekonomiye geçişi hızlandırmıştır. Bu süreçte çalışmalar incelendiğinde, dijitalleşme sürecinin tümüyle etkileşim içinde olduğu tespit edilmiştir. Kısmi/tam kapanma gibi zorlukların, işletmelerin operasyonel açıdan güçlük çekmelerine sebebiyet vermiştir. İşletmelerin

pandemideki yatırımları, İş süreçlerindeki hızlı dönüşümler ve dijitalizasyon çerçevesinde maliyetleri kısmak ve verimliliği arttırmak önceliklendirilmiştir.

Yaşanan sağlık krizi, gerek işletmeleri gerek toplumu dijital dönüşüme iten bir güç olmuştur. Bu doğrultuda pandemi döneminin olumsuzlukları çok fazla olmasına rağmen dijital dönüşümü tüm dünyaya kazandırmıştır. Dijitalleşmenin hem sektörel hem ülkesel bazda ekonomik kalkınmayı etkilediği, bununla birlikte Türkiye'deki birçok sektörün dönüşümüyle farklı boyutlarının da keşfedildiği çalışma içerisinde belirtilmiştir.

Bu çalışma, pandemi sürecinde dijital dönüşümün kalkınmayı nasıl etkilediğini somut göstergeler üzerinden ortaya koymaktadır. Çalışmanın sınırlılığı pandemi dönemi ve sonrasını ele almasıdır. Bu çalışma, nitel çalışma yöntemi ile hazırlanmış, bibliyometrik bir araştırmadır ve sadece erişime açık makaleler incelenmiştir. İlgili konuda erişime kapalı çalışmalara ulaşılamaması çalışmayı sınırlandırmaktadır. İlerleyen süreçlerde konu ile ilgili farklı çalışmalar farklı sonuçları verebilir. Çalışmanın; dijitalleşmenin etkileri konusunda yapılacak araştırma alanlarına katkı sağlayacağı ve yapılacak çalışmalara bir yol haritası olabileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Aslan, R. (2020). Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve COVID-19. *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 35-41.

Balcı, Y., & Çetin, G. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinin Türkiye'de İstihdama . *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 40-58.

Berg, B. L., & Lune , H. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (A. Arı, Dü., & A. Arı, Çev.) İstanbul: Eğitim. 2023 tarihinde alındı

Brennen, J. S., & Kreiss, D. (2016). The International Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy, Digitalization,.

Castells, M. (2008). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür* (2 b., Cilt 1). (E. Kılınç, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Develi, H. (2020, Mayıs). *Dilimize Bulaşanlar - Hayati Develi*. TDK: https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2020/05/Hayati-Develi_-DİLİMİZE-BULAŞANLAR_-6.pdf adresinden alındı

DSÖ. (1986). Sağlıkın Teşviki ve Geliştirilmesine Yönelik Ottawa Sözleşmesi. Cenevre.

Ellegaard, O., & Wallin, J. A. (2015). The bibliometric analysis of scholarly production: How great is the impact? *Scientometrics*, 105(3), 1809-1831.

Eroğlu Sevinç, D. (2020, 09). Risk ve Sağlık Yönetimi Bağlamında Covid-19 Pandemisi: Türkiye Örneği. *Uygulamalı Ekonomi ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 64-75.

Güler, H. N. (2020). Koronavirüsü (COVID-19) Günlerinde Bankalara İletilen Müşteri İtiraz ve Şikayetlerinin İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları*, 85-99.

Hood, W. W., & Wilson, C. S. (2003). Informetric studies using databases: Opportunities and challenges. *Scientometrics*, 58(3), 587-608.

Inc, G. (2018). *Gartner'in BT Sözlüğü*. 04 21, 2022 tarihinde <https://datareportal.com/reports/digital-2022-turkey> adresinden alındı

Karataş, Z. (2020). COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri,. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3-15.

Lupton, D. (2014). *Digital Sociology*. UK, Oxon: Routledge.

McKinsey & Company. (2020, 08 07). *Meet the next-normal consumer*. 11 24, 2022 tarihinde McKinsey & Company.: <https://www.mckinsey.com/capabilities/growth-marketing-and-sales/our-insights/meet-the-next-normal-consumer> adresinden alındı

McMillan, J. H. (2000). *Educational research: Fundamentals for the consumer*. New York: Longman.

Öndoğan, E. N., & Öndoğan, Z. (2021). COVID-19 Salgını Sürecinde Hazır Giyim Markalarının Pazarlama Stratejileri. *TJFDM*, 89-118.

Öz, S., Celayir, D., & Onursal, F. S. (Dü). (2020). *Pandemi Sonrası Yeni Dünya Düzeninde Teknoloji Yönetimi ve İnsani Dijitalizasyon*. İstanbul: Hiper Yayın.

- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation* (Cilt 4). Sage publications.
- Sağlık Bakanlığı. (2020). Covid-19 Nedir?: <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> adresinden alındı
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research*. Sage publications.
- Sülkü, S. N., Coşar, K., & Tokatlıoğlu, Y. (2021). COVID-19 Süreci: Türkiye Deneyimi. *Sosyoekonomi*, 345-372.
- Tekindal, M., & Arsu, U. Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153- 182.
- Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *Ibad Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 188-201.
- Üstün, Ç., & Özçiftçi, S. (2020). COVID-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 142-153.
- WTO. (1998). Work Programme on Electronic Commerce. *General Council Decision*, 98-3738. 11 10, 2022 tarihinde Work Programme on Electronic Commerce,. adresinden alındı
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. ve 9. Baskı b.). Seçkin Yayıncılık: Ankara.